

ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN MESLEKLERE DAİR BİR İNCELEME*

Selami TATLI**

Bircan EYÜP***

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan meslekleri belirlemektir. Ayrıca bu mesleklerin cinsiyetlere dağılımının çalışma kapsamında belirlenmesi de amaçlanmıştır. Çalışma nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Verileri doküman incelemesi yöntemi ile toplanmıştır. Çalışmanın veri kaynağını Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan ve 2020-2021 eğitim öğretim yılında ortaokullarda kullanılması uygun görülen sekiz adet Türkçe ders kitabı oluşturmaktadır. Bu kitapların biri 5. sınıf, üçü 6. sınıf, üçü 7. sınıf ve biri 8. sınıf ders kitabıdır. Elde edilen verilerin analizi içerik analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonucunda Türkçe ders kitaplarında mesleklere yer veren metin ve görsel sayılarının genel olarak birbirine yakın olduğu belirlenmiştir. Ancak kitaplarda meslek çeşitlerinin sınırlı sayıda olduğu tespit edilmiştir. Kitaplarda *öğretmen*, *yazar*, *şair*, *asker* gibi toplum tarafından aşina olunan mesleklere sıkça yer verilirken diğer mesleklere az sayıda yer verildiği belirlenmiştir. Kitaplarda geleneksel meslekler az da olsa yer bulurken dijital çağda ortaya çıkan yeni mesleklerin oldukça az yer aldığı belirlenmiştir. Mesleklerin cinsiyetlere dağılımında tüm kitapların hem metin hem de görsellerinde erkek hâkimiyeti belirgin bir şekilde ön plandadır. Erkekler çok daha farklı mesleklerle kitaplarda sunulurken kadınların oldukça sınırlı ve genellikle toplumda sıkça rastlanan mesleklerle temsil edildiği görülmüştür. Bu bakımdan Türkçe ders kitaplarında mesleklerin temsili açısından cinsiyetler arasında belirgin bir eşitsizliğin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın sonunda, Türkçe ders kitaplarına metin ve görsel seçiminde hem çocuğun mesleki yönelimlerine, tercihlerine rehberlik edecek hem de kalıplaşmış toplumsal cinsiyet algılarından uzak daha eşitlikçi bir anlayışla hareket edilmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe ders kitapları, ortaokul, meslekler, cinsiyet

A REVIEW OF OCCUPATIONS IN SECONDARY SCHOOL TURKISH LANGUAGE TEXTBOOKS

ABSTRACT

This study aims to determine the occupations in secondary school Turkish language textbooks. In addition, it is intended to determine the distribution of these occupations by gender. This is a qualitative research study and the data for the study were collected by document analysis. The data source consists of eight Turkish language textbooks. The data were carried out with the content analysis method. The visuals, texts, activity studies of the texts, free reading texts, preparatory studies, and end-theme evaluation questions in the textbooks were included in the analysis. As a result of the study, it was revealed that the types of occupations in Turkish language textbooks were limited. Occupations that society is familiar with, such as teachers, writers, poets, and soldiers, were in the majority. However, other occupations were included in very small numbers. Besides, traditional occupations and new occupations that emerged especially in the digital age were rarely included in the textbooks. In terms of the distribution of occupations by gender, male dominance was at the forefront in both texts and visuals in all textbooks. Women, on the other hand, were presented as very limited in terms of both quantity and diversity of occupations. Based on all these results, it is suggested to act with a more egalitarian approach, which will guide the professional orientations and preferences of the child, and away from stereotyped gender perceptions in the selection of text and visuals for textbooks.

Keywords: Turkish language textbooks, secondary school, occupations, gender

GİRİŞ

Meslekler, insanoğlunun ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve daha nitelikli bir yaşam sürdürebilmesinde önemli rol oynar. Bunlar için gerekli olan maddiyatın kazanılmasında bir araç durumundadırlar (Turan ve Kayıkçı, 2019). İnsanlığın varoluş süreci ile eş değer olan meslek kavramı kelime olarak Arapça 'sık' kökünden gelmekte ve "yol, rota, yöntem, fikir akımı, hayatta tutulan yol" anlamları

bulunmaktadır (www.etimolojiturkce.com). Türkçe Sözlük'te ise “bir kimsenin geçimini sağlamak için yaptığı sürekli iş, uğraş” (Türk Dil Kurumu [TDK], 1998, s. 1542) olarak tanımlanmaktadır. Kısaca meslek, insanı hayatta tutan sistematik yapı dizgesidir.

Maddi kazanç sağlayan her iş meslek değildir. Bir işin meslek olarak kabul edilebilmesi için önemli bir sosyal işleve sahip olması, kendine has beceriler gerektirmesi, becerilerle birlikte sistematik bilgiye gereksinim duyulması, bu bilginin kazanımı ve becerinin geliştirilmesi için uzun bir yükseköğrenim programına ihtiyaç duyulması gibi niteliklerinin olması gerekir (Hoyle, 2005; Sabancı, 2016). Meslek, taşıdığı bu özelliklerin yanı sıra toplum nezdinde de kabul görmelidir. Çağın gereksinimlerine göre ihtiyaçlara cevap verebilmeli, insan yaşamını kolaylaştırabilmelidir. Tüm bunlar aynı zamanda meslek seçiminin önemini de ortaya koymaktadır. Ancak hem yeni mesleklerin ortaya çıkması hem de birçok mesleğin daha karmaşık bir hâle gelmesi sebebiyle günümüzde meslek seçimi oldukça zor bir hâl almıştır. Bu bağlamda okul, öğrencinin bir alana yönelmesinde ve uygun bir meslek seçiminde önemli bir görev ve rol üstlenmektedir. Çocuğun kendisini tanıması, kendisine uygun olan meslekler hakkında bilgilendirilmesi, seçebileceği meslekleri tanıması ve en doğru kararı alabilmesinde kendisine rehberlik hizmetinin sağlanması okulun önemli görevleri arasında yer almaktadır (Turan ve Kayıkcı, 2019). Okul kültürü vasıtasıyla öğrencilerin kendi kişiliği, ilgi ve kabiliyetine uygun bir mesleğe yönelmesi sağlanmaktadır.

Sistemli öğretim programları vasıtasıyla öğrencileri meslek dünyasına hazırlayan okullar bir taraftan da toplumun mesleğe yüklediği kalıp yargıları öğrencilere aktarmaktadır. Bu bağlamda Göğüş-Tan (2011) eğitimin öğrencilere kültür ve bilgi aktarmak, iş gücüne katılabilmek için gerekli ön koşulları kazandırmak gibi görevleri sebebiyle toplumsal cinsiyete yönelik iletiler de içerdiğini ifade eder. Bu da hangi düzeyde oldukları fark etmeksizin kız ve erkek öğrencilere toplumda kadın ve erkeklere yönelik mevcut olan kalıp yargıların ve sınırlamaların aktarılmasına neden olmaktadır (Aktaran Ünal, Tarhan ve Çürükvelioğlu-Köksal, 2017). Böylece çocukların kendilerine sunulan toplumsal cinsiyete yönelik kalıp yargıları kabullenmelerinin de önü açılmaktadır. Bunun sonucunda ise hem kendi cinsiyetine hem de diğer cinsiyete yönelik algıları şekillenmeye başlamaktadır. Oluşan “bu algı biçimi arkadaşlık ilişkilerini, evliliğe bakışı, meslek seçimini etkilemekte çocuğun hayatını yönlendirmesinde etkili olmaktadır. Basmakalıp yargıların etkisi altında kalan birey özgür seçimler yapamaz, kendini rahat ifade edemez. Bu da bireyin kişisel başarısı ve hayat tatminini olumsuz yönde etkileyebilmektedir” (Gündüz-Kalan, 2010, s. 81). Bu sebeple Millî Eğitim Bakanlığının bu konuda daha duyarlı olması beklenir. Nitekim Millî Eğitim Temel Kanunu'nda da meslek kazandırmanın nasıl olması gerektiğine değinilirken toplumsal cinsiyetten uzak bir anlayışın olduğu görülmektedir. Kanunda yer alan genel amaçlardan bütün bireylerin “ilgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri ve davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlıkları kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmasını sağlamak” (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 1973, s. 5102) maddesi ile bu açıkça görülmektedir. Tüm bunlara rağmen okullarda açık ya da örtülü bir şekilde olmak üzere toplumsal cinsiyet rollerine yönelik kalıp yargılar öğrencilere aktarılmakta ve öğretilmektedir. Böylece öğrenciler kendilerine sunulan bu bilgilerle geleneksel cinsiyet rollerine göre davranışlar sergilemeye başlamaktadır (Kuzgun ve Sevim, 2004).

Okullarda bu aktarım en somut biçimde ders kitapları aracılığıyla yapılmaktadır. Öğrenci için hayat kılavuzu olan ders kitabı öğretmen için en köklü ders içi yardımcı materyallerden biridir. Ders programında yer alan amaç, kazanım, içerik, öğrenme öğretme süreci ve ölçme değerlendirme hususları dikkate alınarak hazırlanan ders kitapları çoğu zaman öğrenciler ve öğretmenler için ilk başvurulacak kaynak olmaktadır. Ancak öğrenmenin gerçekleşmesine katkı sağlarken bir taraftan da yetişkinlerin doğru olduğuna inandıkları ve sonraki kuşaklara aktarmayı hedefledikleri kural, norm ve davranış kalıplarına açık ya da gizli göndermeler yapılarak toplumun siyasal ve toplumsal normlarının öğrencilerin belleklerine kazınmasında bir araç olarak kullanılabilirler (Aslan, 2010). Böylece öğrencilerin çok sayıda toplumsal rolle birlikte cinsiyet rollerini de edinmelerinde önemli rol oynarlar (Sönmez ve Dikmenli, 2021). Bu bağlamda özellikle de Türkçe ders kitapları ön plana çıkmaktadır. Nitekim kitaplarda yer alan metinler ve görseller öğrenci gelişiminde rol model olmakta, öğrenciler metinlerdeki kahramanlar vasıtasıyla muhtemel sorunları tanımakta, toplumsal değerleri anlamaktadır.

Ayrıca çocuklar metin kahramanlarıyla özdeşim kurarak sorunlarla baş edebilme becerisi kazanmaktadır (Aydın, 2021). Çoğu zaman çocuklar özdeşim kurduğu karakter gibi davranmakta, onun yaptıklarına benzer eylemleri kendi hayatlarında yapmaya çalışmaktadırlar. Bu karakterlerin birçoğu çocukların gelecekteki yansıması gibidir ve çocukların ilgi ve hedeflerini etkilemektedir. Zira Türkçe ders kitaplarına seçilen birçok çocuk edebiyatı ürünü çocukların dolaylı olarak mesleki roller ile karşılaşmalarını sağlayan önemli kaynaklardır (Frasher & Walker, 1972; Williams, Williams & Malecha, 1987 aktaran Turhan, Karaca-Turhan ve Baş, 2021). Bununla birlikte bu mesleklerin çoğu zaman topluma ait cinsiyetçi kalıp yargıların gölgesinde öğrencilere sunuldukları görülmektedir (Kırbaçoğlu-Kılıç ve Eyüp, 2011; Çeçen, 2015; Satılmış, 2019; Turhan vd., 2021). Tüm bunlar da geleceğe dair hedef oluşturma ve meslek belirleme sürecinde öğrencilerin seçimlerinde belirleyici olabilmektedir.

Alan yazın taramasında, ders kitaplarını ya da çocuklara yönelik kitapları içerdikleri meslekler açısından inceleyen çok az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmalardan Dilek (2014) 4-6 yaş arasındaki çocuklar için yazılmış öykü kitaplarındaki kadın kahramanların mesleklerini; Özen, Baysan, Koyunoğlu ve Yükselen (2022) 3-6 yaş resimli öykü kitaplarındaki kadın ve erkek karakterlerin mesleklerini; Alabay ve Yalçın (2021) ergenlerin tercih ettiği kitaplardaki başkahramanların mesleklerini; Turhan ve ark. (2021) Türk çocuk romanlarındaki meslekleri ve Aydın (2021) ilkökul Türkçe ders kitaplarındaki meslekleri incelemiştir. Bunların yan sıra ilkökul veya ortaokul Türkçe ders kitaplarını toplumsal cinsiyet rolleri açısından inceleyen bazı çalışmalarda da mesleklerin ele alındığı görülmüştür (Kırbaçoğlu-Kılıç ve Eyüp, 2011; Yaylı ve Kitiş-Çınar, 2014; Çeçen, 2015; Kasa ve Şahan, 2016; Balcı ve Sel, 2017; Kükrer ve Kıbrıs, 2017; Çebi-Kozallık ve Kargı, 2019; Satılmış, 2019). Ancak bu çalışmalar arasında ortaokul Türkçe ders kitaplarını doğrudan meslekler açısından inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Oysaki 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda “dil becerilerinin ve yeterliklerinin geliştirilmesi, diğer tüm alanlarda öğrenme, kişisel ve sosyal gelişme ile mesleki becerileri edinmenin ön şartı olarak kabul etmektedir” (MEB, 2019a, s. 8). Bu da Türkçe dersinin mesleki beceri edinme sürecinde önemini göstermektedir. Keza programda yer verilen ‘Kişisel Gelişim’ ve ‘Birey ve Toplum’ temalarında da alt temalar olarak yine mesleklere yer verilmesi Türkçe dersinin hem mesleki beceri açısından gerekli olan dil becerileri ve yeterliklerini geliştirmede hem de ders içerisinde meslekleri ele alması açısından önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Türkçe derslerinde en çok başvurulan materyal olan ders kitaplarının ve bu kitaplarda özellikle yer alan metinlerde ve görsellerde sunulan mesleklerin önemi daha da artmaktadır. Ayrıca bu mesleklerin nasıl sunulduğu da öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine dair algılarının şekillenmesinde ve kendilerine ileride seçecekleri meslekleri belirleme sürecinde önemli rol oynamaktadır.

Yukarıda belirtilen gerekliliklerden hareketle bu çalışmanın amacı, ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan meslekleri belirlemektir. Bu doğrultuda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metin ve görsellerde hangi mesleklere yer verilmiştir?
2. Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metin ve görsellerde sunulan mesleklerin cinsiyetlere göre dağılımı nasıldır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde ve görsellerde yer alan mesleklerin incelendiği bu çalışma nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma, araştırmacıların inceleyecekleri konu ya da olayları doğal ortamlarında gerçekçi ve bütüncül bir anlayışla inceleyip ortaya koymak için nitel bir sürecin takip edildiği çalışmalardır (Ekiz, 2017; Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu araştırmada ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan meslekler ve bu mesleklerin cinsiyetlere dağılımı ele alındığından araştırma doküman incelemesi yöntemine göre tasarlanmıştır. Doküman incelemesi, “araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyalleri analiz” (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 187) etmeyi amaçlar. Doküman incelemesi genellikle diğer yöntemlerle birlikte kullanılmasına rağmen tek başına da kullanılabilen bir yöntem olarak kabul görmektedir (Bowen, 2009).

Araştırmanın Veri Kaynağı

Araştırmanın veri kaynağını ortaokul ve imam hatip ortaokullarına yönelik hazırlanan 5. sınıf için bir, 6. sınıf için üç, 7. sınıf için üç ve 8. sınıf için bir Türkçe ders kitabı oluşturmaktadır. Bu kitaplar Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan 2020-2021 eğitim öğretim yılında okullarda okutulmasına karar verilen ders kitapları listesinde yer almaktadır. Ancak Tebliğler Dergisi'nde 5. sınıf için dört, 6. sınıf için altı, 7. sınıf için beş ve 8. sınıf için bir ders kitabının okutulmasına yönelik karar alınmış olsa da (MEB, 2019b) bu kitapların bazılarında hem kitapçı ve yayınevlerinden hem de internet ve EBA üzerinden ulaşılamadığından bu çalışma kapsamında sadece 8 adet Türkçe ders kitabı ele alınmıştır. Bu kitaplar şunlardır:

1. Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Ş. Çapraz Baran ve E. Diren, Anıttepe Yayıncılık, 2019.
2. Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, T. Demirer, Ekoyay Yayıncılık, 2019.
3. Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, N. Ertürk (Ed.), MEB Yayınları, 2019.
4. Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Z. Batur ve S. Ceylan (Ed.), MEB Yayınları, 2019.
5. Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, H. Erkal ve M. Erkal, Özgün Matbaacılık, 2019.
6. Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, E. Kırman (Ed.), MEB Yayınları, 2019.
7. Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, N. Demirer (Ed.), MEB Yayınları, 2019.
8. Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, A. Yücel (Ed.), MEB Yayınları, 2019.

Veri Toplama Süreci ve Analizi

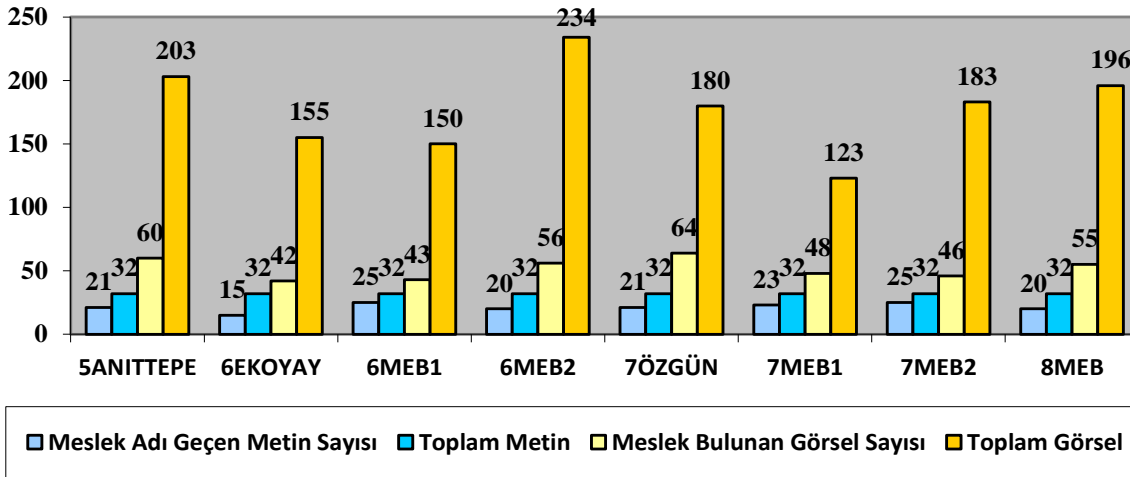
Araştırmanın verileri doküman incelemesi yöntemiyle toplanmıştır. Doküman incelemesi beş aşamada gerçekleştirilir (Forster, 1995'ten aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu doğrultuda bu çalışmada da öncelikle verilerin toplanacağı ders kitaplarına ulaşılmış ve bu kitapların Tebliğler Dergisi'nde (MEB, 2019b) yayımlanan listede yer alan Türkçe ders kitapları olup olmadıkları kontrol edilmiştir. Araştırma kapsamına uygun olan kitaplar öncelikle araştırmanın amacı doğrultusunda genel olarak incelenmiş ve bulgular hakkında ön bir bakış açısı kazanılmıştır. Ders kitaplarında yer alan görseller, metinler, metinlere ait etkinlik çalışmaları, serbest okuma metinleri, hazırlık çalışmaları ve tema sonu değerlendirme soruları incelemeye dâhil edilmiştir. Ancak dinleme metinleri kitaplarda yer almadığından araştırma kapsamına dâhil edilmemiştir. Daha sonra veri analiz sürecine geçilmiş ve verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi, “toplanan verilerin daha ayrıntılı incelenmesini ve bu verileri açıklayan kavram, kategori ve temalara ulaşılmasını gerektirir” (Baltacı, 2019, s. 377). Bu doğrultuda öncelikle kitaplarda yer alan mesleklerin ve cinsiyet dağılımlarının görseller ve yazılı bölümler olmak üzere iki başlık altında incelenmesine karar verilmiştir. Sonra ilk olarak metinlerde (metinler, hazırlık soruları, etkinlik çalışmaları, tema sonu değerlendirme ve serbest okuma metinleri) yer alan mesleklerin kodlanması, ardından da görsellerde yer alan mesleklerin kodlanması yapılmıştır. Mesleklerin ve cinsiyet dağılımlarının frekansları belirlenirken her bir metinde ve görselde yer alan tüm meslek adları frekans değeri olarak kabul edilmiştir. Araştırmacılar tarafından yapılan kodlamalar daha sonra sosyoloji ve Türkçe eğitimi alanlarında çalışan uzmanlar tarafından incelenmiş, farklı değerlendirilen yerler üzerine istişare yapıp bulgulara son hâli verilmiştir. Nitekim nitel çalışmalarda uzman görüşüne başvurmak araştırmanın güvenilirliğini ve tutarlılığını sağlamada kullanılan stratejilerden biridir (Merriam, 2018). Metinlerde ve görsellerde yer alan mesleklere dair farklı ve toplam sayısal veriler grafiklerde sunulmuştur. Grafiklerin altına gerekli açıklamalar yapılmış ve meslek isimlerinin tamamına bu açıklamalar içerisinde yer verilmiştir. Ayrıca grafiklerde mesleklerin cinsiyet dağılımlarına dair sayısal verilere yer verilirken kadın ve erkek dışında cinsiyeti belli olmayan meslekler için belirsiz ifadesi kullanılmıştır. Analizler yapılırken ayrıca aynı meslek grubuna dâhil olan meslekler (Örneğin asker, subay, albay, onbaşı, vb.) ayrı ayrı ele

alınmıştır, bunun sebebi öğrencinin o meslek grubu içerisindeki alt dallara dair de fikir sahibi olmasına katkı sağlamasıdır.

Araştırmada bulguların anlaşılır olması adına bazı kısaltmalar yapılmıştır. MEB Yayınları tarafından 6 ve 7. sınıf düzeylerine ait ikişer Türkçe ders kitabı basıldığından makale içerisinde karışıklık yaratmaması adına N. Ertürk editörlüğünde hazırlanan 6. sınıf MEB Yayınları kitabı 6 MEB1, Z. Batur ve S. Ceylan editörlüğünde hazırlanan 6. sınıf MEB kitabı ise 6MEB2 olarak kodlanmıştır. Aynı şekilde E. Kırmacı editörlüğünde hazırlanan 7. sınıf MEB Yayınları kitabı 7 MEB1; N. Demirel editörlüğünde hazırlanan 7. sınıf MEB kitabı 7MEB2 şeklinde kodlanmıştır. Diğer kitaplar ise 5ANITTEPE, 6 EKOYAY, 7ÖZGÜN ve 8MEB olmak üzere sınıf seviyesi ve yayınevi şeklinde kısaltılmıştır. Ayrıca bulgular aktarılırken mesleklerin yanında parantez içerisinde cinsiyet dağılımları gösterilirken kadın 'K', erkek 'E' ve cinsiyeti belirsiz olan 'B' şeklinde gösterilmiştir. Bununla birlikte bazı durumlarda metin için M, görsel için G kısaltması da yapılmıştır.

BULGULAR ve YORUMLAR

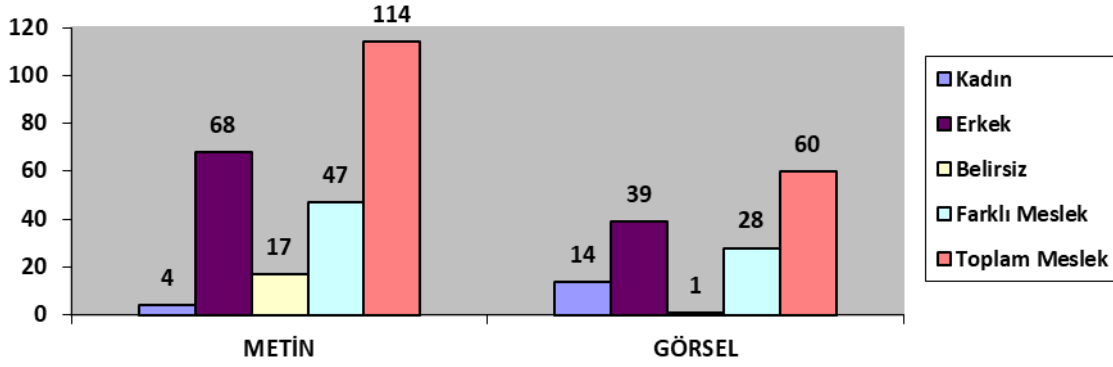
Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metin ve görsel sayıları ile bu metinlerdeki ve görsellerdeki meslek sayıları Grafik 1'de sunulmuştur.

Grafik 1. Türkçe Ders Kitaplarında Meslek Adlarının Geçtiği Metin ve Görsel Sayıları

Grafik 1 incelendiğinde ortaokul Türkçe ders kitaplarının her birinde toplam 32 metin olduğu, ancak bu metinlerin hepsinde meslek adı geçmediği görülmektedir. 6EKOYAY haricinde diğer yayınlarda yer alan metinlerin meslek adlarına yer verme oranlarının (f:20-25 arası) yakın olduğu görülmektedir. Metinlerde meslek adlarına en az 6EKOYAY'da (f:15) yer verilirken en çok 6MEB1 (f:25) ve 7MEB2'de (f:25) yer verildiği görülmektedir. Diğer yayınlara bakıldığında ise 6MEB2 ve 8MEB'de 20, 5ANITTEPE ile 7ÖZGÜN'de 21 ve 7MEB1'de 23 metinde meslekler yer verildiği belirlenmiştir. Bu doğrultuda 6EKOYAY hariç diğer Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde çoğunlukla meslek adlarına yer verildiği görülmektedir.

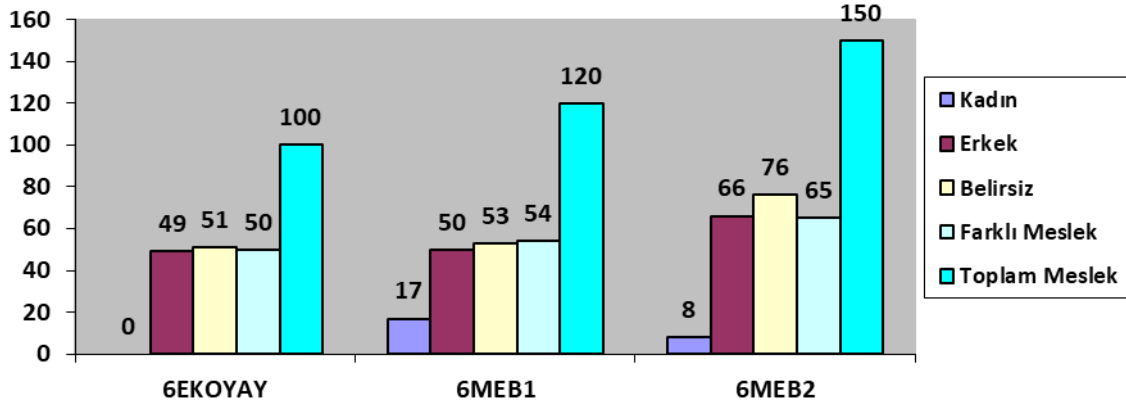
Görseller incelendiğinde kitaplarda yer alan görsel sayılarının birbirinden oldukça farklı olduğu, ancak mesleklerin yer aldığı görsellerin nispeten daha yakın oranlarda olduğu görülmektedir. Genel dağılım içinde görsellerinde en fazla mesleğe yer veren yayınların 7ÖZGÜN (f:64), 5ANITTEPE (f:60), 6MEB2 (f:56) ve 8MEB (f:55) olduğu belirlenmiştir. Diğer yayınların ise 7MEB1 (f:48) ile 7MEB2'nin (f:46) ve 6EKOYAY (f:42) ile 6MEB1'in (f:43) birbirlerine yakın oranlarda meslekler yer verdikleri belirlenmiştir. Metinlere oranla görsellerde daha fazla mesleğe yer verildiği, ancak bunun kitaplarda görsel sayısının daha fazla olmasından kaynaklı olduğu söylenebilir.

Grafik 2. 5ANITTEPE Kitabındaki Metin ve Görsellerde Meslekler ve Cinsiyet Dağılımları

Grafik 2 incelendiğinde 5ANITTEPE kitabında metinlerde ve görsellerde sunulan meslek oranlarının birbirinden oldukça farklı olduğu görülmektedir. Kitapta metin içerisinde 47 farklı meslek olmak üzere toplamda 114 defa meslek adına yer verilmiştir. Ayrıca mesleklerin cinsiyet dağılımına bakıldığında kadın ve erkek kimlikleri üzerinden sunulan mesleklerin oranının oldukça dengesiz olduğu görülmektedir. Kimliği belli olmayan meslek sıklığının da erkek oranına daha yakın olduğu belirlenmiştir. 5. sınıf kitabında öğrencilere en çok sunulan meslekler ve cinsiyetleri şunlardır: asker (f:17E), öğretmen (f:16-2E/14B), yazar (f:11-1K/6E/4B), şair (f:6E), bekçi (f:6E), doktor (f:6-4E/2B), avcı (f:4B), çiftçi (f:4B), profesör (f:3-K/E/B), bilim insanı (f:3E), güvenlik görevlisi (f:2E), rehber (f:2B). Diğer mesleklerin adı ise kitapta birer defa geçmiştir. Meslek adları ve cinsiyetleri şu şekildedir: kadın- sekreter, kasiyer; erkek- sanatçı, baloncu, albay, rektör, öğretim üyesi, subay, doçent doktor, müzisyen, besteci, araştırmacı, söz yazarı, mimar, yarbay, polis, kaymakam, yüzbaşı, postacı. Belirsiz olanlar ise esnaf, çerçi, halatçı, kalaycı, orakçı, gök bilimci, bahçıvan, işçi, televizyoncu, haberci, gazeteci, simitçi, balıkçı, mağaza müdürü ve fıstıkçıdır. Bu, 5ANITTEPE kitabında farklı alanlardan mesleklere yer verildiğini göstermektedir. Ancak bu dağılımda kadınların sadece dört meslekle, erkeklerin ise 31 farklı olmak üzere toplamda 68 defa meslekle temsil edildiği görülmektedir. Bu da ortaokul öğrencilerine mesleklerin daha çok erkekler için olduğu mesajını verir niteliktedir. Cinsiyetin belirsiz olduğu meslek sayısının da 17 farklı meslek olmak üzere toplamda 42 olduğu belirlenmiştir.

Görsellere bakıldığında ise metinlere oranla mesleklere daha az yer verildiği görülmektedir. 28 farklı meslek olmak üzere toplam 60 defa meslekle ilgili görselin yer aldığı belirlenmiştir. Cinsiyet açısından metinlere oranla daha dengeli bir dağılım olduğu görülmektedir. Sadece bir mesleğin cinsiyeti belirsizdir. Görsellerde en çok yer alan meslekler ve cinsiyetlere dağılımı şu şekildedir: asker (f:11E), avcı (f:3E), öğretmen (f:3-2K/E), çiftçi (f:3E), baloncu (f:3E), bilim insanı (f:3E), doktor (f:2K), kasiyer (f:2K), atlet (f:2K), futbolcu (f:2E), bekçi (f:2E), pilot (f:2B). Görsellerdeki diğer meslekler ise birer defa yer almıştır. Bu meslekler ve cinsiyet dağılımları şu şekildedir: kadın için gazeteci, tenisçi, basketbolcu, halı dokumacısı, sekreter, hemşire. Erkek için fabrika müdürü, balıkçı, haritacı, postacı, otobüs şoförü, hoca (kadı), güvenlik görevlisi, kameraman, AFAT görevlisi, çaycı. Kadınlar 10 farklı meslek olmak üzere 14 defa bir meslekle sunulmuştur. Erkekler ise 18 farklı meslek olmak üzere toplam 39 defa meslekle sunulmuşlardır. Kadınların geleneksel mesleklerin dışına çıkarıldığı görülmektedir.

Grafik 3. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Meslekler ve Cinsiyet Dağılımları

Grafik 3 incelendiğinde 6. sınıflar için hazırlanan kitaplar içerisinde en çok farklı mesleğe (f:65) ve yine en çok meslek adına (f:150) metinlerde yer veren kitabın 6MEB2 olduğu görülmektedir. 6EKOYAY ile 6MEB1'in kısmen birbirine daha yakın oranlarda meslekler yer verdikleri belirlenmiştir. Kitaplardaki mesleklerin cinsiyet dağılımına bakıldığında ise kadınların çok az temsil edildiği görülmektedir. Meslek boyutunda kadının en çok temsil edildiği kitabın 6MEB1 (f:17), daha sonra ise 6MEB2 (f:8) olduğu belirlenmiştir. 6EKOYAY kitabında ise kadının hiçbir meslekte sunulmadığı görülmüştür. Kitapların üçünde de mesleklerin cinsiyet açısından erkek ve belirsiz olma oranının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

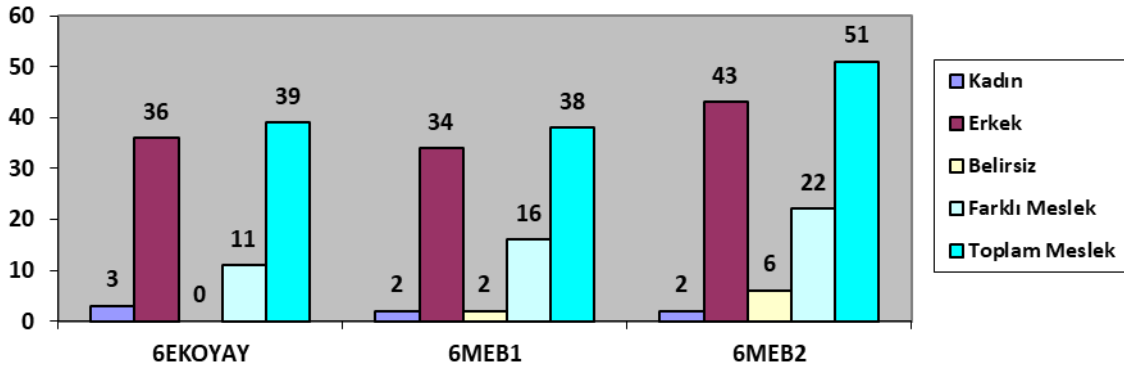
6EKOYAY metinlerinde 50 farklı meslek olmak üzere toplam 100 meslek adı geçmektedir. Kitapta cinsiyet açısından kadın hiçbir meslekte sunulmamıştır. Erkekler 24 farklı olmak üzere toplam 49 defa bir meslekle sunulmuşlardır. Kitapta 31 farklı meslek olmak üzere toplam 51 yerde de mesleğin hangi cinsiyet üzerinden sunulduğunu belirsizdir. Kitapta en fazla yer alan meslekler ve cinsiyet oranları şu şekildedir: öğretmen (f:15-1E/14B), şair (f:11-9E/2B), yazar (f:10-2B/8E), asker (f:7E), doktor (f:4-3B/1E), çiftçi (f:3E), gezgin (f:3B), bilim insanı (f:3B), hoca-kadı (f:2E), ressam (f:2E), gemi kaptanı (f:2-E/B). Diğer meslekler ise kitapta birer defa sunulmuştur. Erkek cinsiyetiyle sunulan meslekler şunlardır: marangoz, tesviyeci, piskopos, din eğitmeni (hoca), timsah avcısı, oduncu, yüzbaşı, binbaşı, onbaşı, vali, demirci, çığırkan, ayakkabı tamircisi, çavuş. Cinsiyeti belirsiz olarak sunulan meslekler ise şunlardır: araba tamircisi, bakkal, başbakan, saraç, mezar işçisi, davulcu, rehber, denizci, muhtar, dalgıç, yarbay, tavukçu, polis, emniyet görevlisi, hizmetli, bahçıvan, balıkçı, bakıcı, kuyumcu, heykeltıraş, yönetmen, ustabaşı, satıcı, sinema eleştirmeni.

6MEB1 kitabına bakıldığında ise metinlerde 54 farklı meslek olmak üzere 120 defa meslek adına yer verildiği görülmektedir. Kitapta kadınların 4 farklı meslek olmak üzere toplam 17 defa, erkeklerin ise 23 farklı olmak üzere toplam 50 defa bir mesleği temsil ettiği görülmüştür. Kitapta 33 farklı olmak üzere toplam 53 defa meslekler cinsiyete dair ifade kullanılmadan sunulmuştur. Adı en çok geçen meslekler ve cinsiyet dağılımları şu şekildedir: yazar (f:22-9E/13K), öğretmen (f:13-2K/4E/7B), şair (f:11-10E/1B), asker (f:8B), subay (f:4B), denizci (f:3B), polis (f:3B), okul müdürü (f:3-2B/1E), boyacı (f:3E), televizyoncu (f:3E), berber (f:2B), haritacı (f:2E), vali (f:2E), doktor (f:2-B/E)'dur. Kitapta kadının temsil ettiği ve adı bir defa geçen meslekler hemşire ve blog yazarlığıdır. Kitapta erkeklerin temsil ettiği ve adı birer defa geçen meslekler şunlardır: başbakan, yarbay, hoca (kadı), şoför, işçi, iş adamı, jeoloji doktoru, çavuş, kütüphaneci, mühendis, inşaat ustası. Cinsiyet açısından kitapta belirsiz olan ve bir defa adı geçen meslekler ise şu şekildedir: çaycı, edebiyatçı, yayıncı, bilim insanı, gezi rehberi, editör, kâtip, antikacı, oyuncakçı, bekçi, demirci, sebze satıcısı (manav), duvarcı, suçu, kumandan, sokak katicısı, akademisyen, otobüs şoförü, pandomim sanatçısı, avcı, fizikçi, seyyar satıcı, kitap uzmanı, nalbant, heykeltıraş, profesör.

6MEB2'de ise 65 farklı meslek olmak üzere 150 defa meslek adının geçtiği görülmüştür. Bu kitapta da cinsiyet açısından en az mesleği kadınların temsil ettiği belirlenmiştir. Kadınlar 6 farklı olmak üzere

toplam 8, erkekler ise 34 farklı olmak üzere 66 defa bir mesleği temsil etmektedir. Kitapta 35 farklı olmak üzere 76 defa meslekler cinsiyet açısından belirsiz olarak sunulmuştur. Metinlerde en çok yer verilen meslekler ve cinsiyet dağılımları şöyledir: öğretmen (f:27-23B/3E/1K), yazar (f:16-11E/3K/2E), asker (f:9E), şair (f:9-7E/1B), okul müdürü (f:4B), filozof (f:4E), bilim insanı (f:4-2E/2B), müdür yardımcısı (f:3E), profesör (f:3-1K/2E), yüzbaşı (f:3E), vali (f:3E), sanatçı (f:2B), bekçi (f:2B), oyuncu (f:2B), postacı (f:2B), çiftçi (f:2-E/B), hizmetli (f:2E), astronom (f:2B), editör (f:2E), hekim/doktor (f:3-2E/B), hoca (kadı) (f:2E), diyetisyendir (f:2E). Kadın kimliği ile halı dokumacısı, voleybolcu, müşteri temsilcisi meslekleri birer defa yer almıştır. Metinlerde erkek kimliği üzerinden birer defa sunulan meslekler şunlardır: internet tasarımcısı, at bakıcısı, hoca (din eğitmeni), aşçı, makine mühendisi, matbaacı, yapımcı, yönetmen, müzisyen, çiçekçi, kütüphaneci, teğmen, edebiyatçı, gemi tasarımcısı, gemi mühendisi, spor spikeri, gazeteci, reklam yazarı, redaktör, ressam. Metinlerde cinsiyeti belirsiz olan ve birer defa yer alan meslekler ise şunlardır: gemi kaptanı, astronot, balıkçı, araştırmacı, garson, rehber, tüccar, bisikletçi, okçu, psikolog, fizyoterapist, futbolcu, kitapçı, ırgat, işçi, muhtar, akademisyen, cirit sporcusu, öğretim üyesi, polistir. Üç kitapta da en çok yer verilen mesleklerin öğretmenlik, askerlik ve yazarlık meslekleri olduğu görülmektedir. Ayrıca kitaplardaki bazı farklılıklar dışında mesleklerin birbirine yakın olduğu belirlenmiştir.

Grafik 4. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Görsellerde Meslekler ve Cinsiyet Dağılımları

Grafik 4 incelendiğinde mesleklere görsellerinde en çok yer veren kitabın 6MEB2 olduğu; 6EKOYAY ile 6MEB1'in daha az olmakla birlikte meslek sayılarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Cinsiyet açısından bakıldığında her üç kitapta da meslekleri erkeklerin daha çok temsil ettiği belirlenmiştir. Kadınların üç kitapta da meslek bağlamında yine oldukça az yer aldığı görülmektedir.

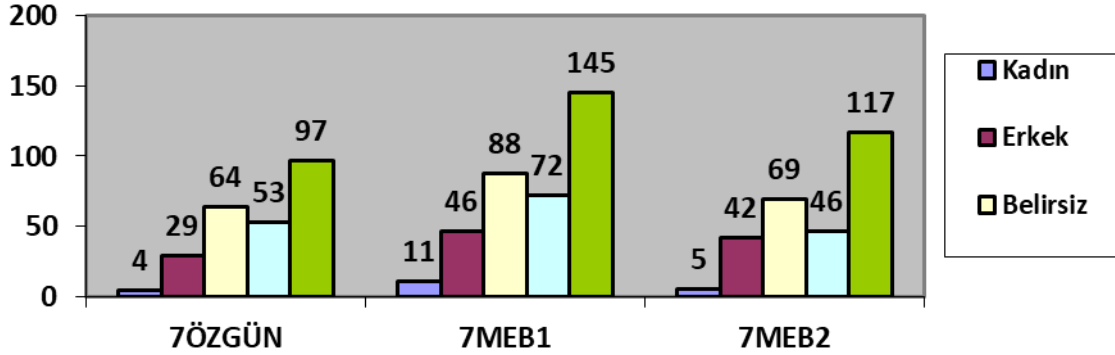
6EKOYAY'ın görsellerinde 11 farklı olmak üzere toplam 39 kez meslek adına yer verilmiştir. Kadınların görsellerde üç farklı mesleği, erkeklerin ise 9 farklı mesleği temsil ettiği görülmüştür. Kadınlar sadece çiftçi, doktor ve öğretmen olarak sunulmuştur. Kitapta en sık yer alan meslekler: asker (f:14E), oduncu (f:7E), gemi kaptanı (f:7E), çoban (f:3E) ve çiftçidir (f:2-K/E). Ayrıca erkekler birer defa ozan, astronot, çığırkan ve marangoz olarak sunulmuştur. Cinsiyet açısından belirsizlik sunan bir görsele kitapta rastlanmamıştır.

6MEB1 ele alındığında ise görsellerinde 16 olmak üzere toplam 38 defa mesleğe yönelik temsillerin olduğu görülmüştür. Kadınların görsellerde temsil ettiği meslek sayısı 2 iken erkeklerin temsil ettiği meslek sayısının 13 farklı olmak üzere 34 olduğu belirlenmiştir. Kadınlar astronot ve öğretmen olarak sunulmuştur. Görsellerde en çok yer verilen meslekler ve cinsiyetleri ise asker (f:9E), müzisyen (f:6E), astronot (f:4-3E/1K), saz sanatçısı (f:3E), haritacı (f:3E), denizci (f:2E) ve sokak satıcısıdır (f:2E). Ayrıca erkekler görsellerde birer kez doktor, aşçı, sağlık çalışanı, boyacı, gazeteci ve çaycı olarak görülmektedir. Görsellerde manav ve semazenin cinsiyeti ise belirsizdir.

6MEB2'de ise toplamda 51 defa mesleklere dair görsellerin kitapta yer aldığı ancak bunların sadece 22'sinin farklı meslekler olduğu belirlenmiştir. Bu kitabın görsellerinde de kadınlar halı dokumacısı ve müşteri temsilcisi olmak üzere 2 meslek ile sunulmuştur. Erkeklerin ise 16 farklı olmak üzere 43 defa görsellerde bir mesleği temsil ettiği belirlenmiştir. Görsellerde erkeklerin temsil ettiği meslekler ve

sıklıkları şöyledir: asker (f:13), bisiklet sporcusu (f:7), bilim insanı (f:6), ciritçi (f:2), şair (f:2), filozof (f:2), çiftçi (f:2). Ayrıca birer defa gazeteci, futbolcu, matbaacı, postacı, at bakıcısı, müdür yardımcısı, ses sanatçısı, hoca (din görevlisi), folklor oyuncusu olarak sunulmuşlardır. Görsellerde cinsiyeti tam belirgin olmayan meslekler ise futbolcu (f:3), atlet, sporcu ve astronottur.

Grafik 5. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Meslekler ve Cinsiyet Dağılımları

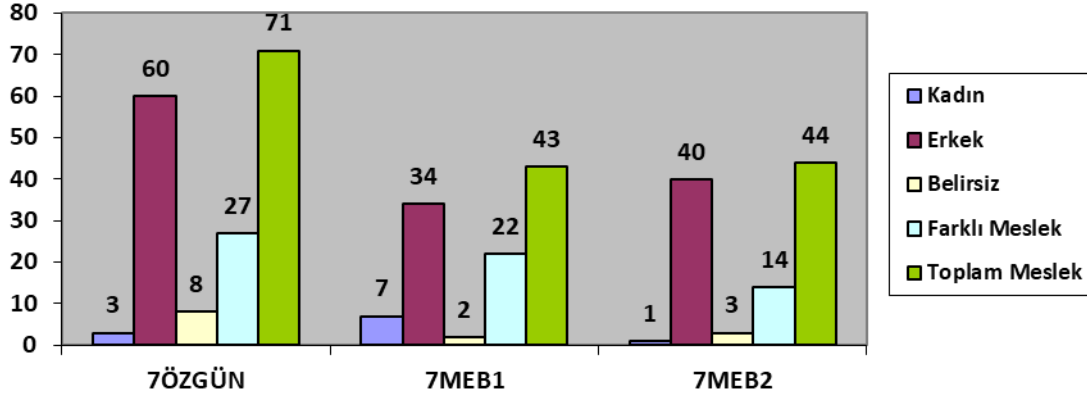
Grafik 5 incelendiğinde farklı mesleklere (f:74) ve toplamda en fazla mesleğe (f:146) 7MEB1; en az farklı mesleğe (f:53) ve toplamda en az mesleğe (f:97) 7ÖZGÜN’de yer verildiği görülmektedir. Kitapların üçünde de metinlerde cinsiyet açısından mesleklerin daha çok belirsiz sunulduğu görülmektedir. Ancak üç kitapta da kadınların temsil ettikleri mesleklerin erkeklere oranla çok az olduğu söylenebilir.

7ÖZGÜN incelendiğinde 53 farklı meslek olmak üzere 97 defa mesleklerin metinlerde yer aldığı görülmüştür. Bu mesleklerin 38’i farklı olmak üzere toplamda 64’ünde cinsiyet vurgusu yapılmamıştır. Kitapta erkeklerin (f:29) mesleklerle sunumu kadınlardan (f:4) çok daha yüksektir. Kadınlar metinlerde sadece öğretmen, yazar, bakıcı ve diş hekimi olmak üzere 4 farklı meslekle yer almıştır. Erkeklerin ise 19 farklı meslek olmak üzere 29 defa bir meslekle sunulduğu belirlenmiştir. Kitapta en çok yer alan meslekler ve cinsiyet dağılımları şu şekildedir: öğretmen (f:14-1K/13B), doktor (f:9-3E/7B), yazar (f:5-3E/1B/1K), bilim insanı (f:5-2B/3E), mimar (f:4-2B/2E), marangoz (f:3-2B/1E), kumandan (f:3B), şair (f:3E), çoban (f:2B), asker (f:2B), avukat (f:2E), sunucu (f:2B), oyuncudur (f:2-1E/1B). Erkeklerin birer defa temsil ettiği meslekler şunlardır: bakan, bekçi, antrenör, pehlivan, pandomim sanatçısı, müdür, aşçı, çiftçi, pilot, yüzbaşı, onbaşıdır. Metinlerde birer defa sunulan ve cinsiyetin belirsiz olduğu meslekler ise şu şekildedir: mühendis, milletvekilliği, kitapçı, arkeolog, sanatkâr, dülgere, davulcu, sporcu, inşaat işçisi, yayımcı, avcı, orman memuru, koşucu, ziraat mühendisi, tuğlacı, balıkçı, işçi, ziraat memuru, yer bilimci, boyacı, asistan, subay, heykeltıraş, duvarcı, demirci, operatör, editör.

7MEB1’in metinlerinde 73 farklı olmak üzere toplamda 145 defa mesleklere yer verilmiştir. Meslekler çoğunlukla bir cinsiyet üzerinden sunulmamıştır. 48 farklı olmak üzere 88 defa mesleklerin cinsiyetlerine dair herhangi bir bilgi verilmemiştir. 9 farklı olmak üzere 11 meslekle diğer 7. sınıf kitaplarına oranla bu kitaptaki metinlerde kadınlar daha çok temsil edilmiştir. Kadınların temsil ettikleri meslekler şunlardır: öğretmen, hemşire, minyatür sanatçısı, temizlikçi, aşçı, manifaturacı, profesör, çavuş, onbaşı. Erkekler ise 19 farklı olmak üzere 29 meslekle metinlerde yer almışlardır. En çok yer verilen meslekler ve cinsiyet dağılımları şöyledir: öğretmen (f:15-9B/5E/1K), yazar (f:8-4E/4B), bilim insanı (f:8-4E/4B), doktor (f:7-3E/4B), çoban (f:5B), şair (f:5E), gazeteci (f:4-2E/2B), kuyumcu (f:4B), futbolcu (f:4E), hoca (kadın) (f:3E), subay (f:3-E), hemşire (f:3K), kâhya (f:3B), avukat (f:3-1B/2E), esnaf (f:3B), çiftçi (f:2B), gök bilimci (f:2B), sporcu (f:2B), sanatçı (f:2B), müfettiş (f:2B), mühendis (f:2B), işçi (f:2B), asker (f:2E), profesör (f:2-K/E). Birer defa yer alan ve erkeklerin temsil ettiği meslekler şunlardır: besici, hizmetçi, keçeci, meddah, Karagöz sanatçısı, diplomat, duvar ustası, eczacı, imam, balıkçı, şekerci, okul müdürü, tatlıcı. Metinlerde birer defa geçen ve herhangi bir cinsiyet üzerinden sunulmayan meslekler ise şunlardır: çinici, bakırcı, dokumacı, ebru sanatçısı, ressam, boyacı, rehber, tüccar, gölge oyunu sanatçısı, televizyoncu, sinemacı, radyocu,

fabrika müdürü, gözlemci, bakkal, cumhurbaşkanı, hasta bakıcı, sporcu, mimar, antrenör, kayakçı, memur, kâşif, biyolog, marangoz, inşaat işçisi, cerrah, zabıt.

7MEB2'nin metinlerinde 57 farklı olmak üzere 117 defa mesleklere yer verildiği görülmektedir. Meslekler çoğu defa cinsiyet vurgusu yapılmadan sunulmuştur. 45 farklı olmak üzere 69 defa meslekler herhangi bir cinsiyet üzerinden sunulmamıştır. Bu kitapta da yine kadınların temsil ettiği meslek sayılarının erkeklere oranla çok daha az olduğu belirlenmiştir. Kadınlar 2 farklı olmak üzere 5 defa meslek temsil etmektedir. Bu temsillerde kadınlar bilim insanı (3) ve öğretmendir (2). Erkekler ise 20 farklı olmak üzere 42 defa meslekle sunulmuştur. Metinlerde en çok yer alan meslekler ve cinsiyet dağılımları şu şekildedir: öğretmen (f:18-2K/3B/13/E), bilim insanı (8-1E/3K/4B), asker (f:5-4E/1B), subay (f:4E), sanatçı (f:4E), doktor (f:4B), mimar (f:4E), gemi kaptanı (f:3E), denizci (f:3E), hoca (kadın) (f:3E), çiftçi (f:3E), yazar (f:3-1B/2E), onbaşı (f:2E), müzisyen (f:2B), matematikçi (f:2B), bekçi (f:2E), sahaf (f:2B), kitapçı (f:2B), profesör (f:2-B/E), öğretim üyesi (f:2-B/E), çoban (f:2-B/E), tarihçi (f:2-B/E). Sadece birer defa ve erkekler üzerinden sunulan meslekler ise şöyledir: iç mimar, nakkaş, kütüphaneci, korgeneral. Cinsiyet açısından belirsiz ve birer defa yer alan meslekler ise şunlardır: şair, muhabir, işçi, temizlik görevlisi, yönetici, avukat, iş adamı, garson, bahçıvan, müdür yardımcısı, astronot, falcı, kâhin, postacı, akademisyen, oyuncakçı, ciltçi, bakkal, kuyumcu, muhtar, imam, okul müdürü, demirci, marangoz, gazeteci, haber muhabiri, pehlivan, teknik direktör, avcı, turist rehberi, tercüman.

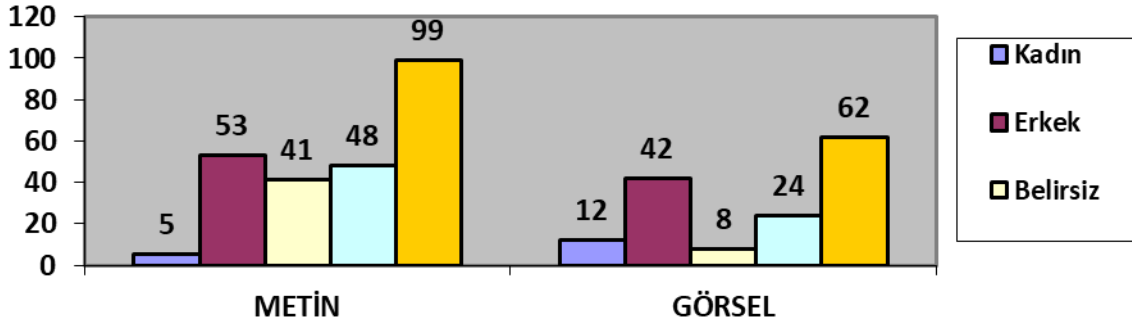
Grafik 5. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Görsellerde Meslekler ve Cinsiyet Dağılımları

Grafik 5'e bakıldığında görsellerinde mesleklere en çok yer veren kitabın 7ÖZGÜN (f:71) olduğu, 7MEB1 (f:43) ile 7MEB2'nin (f:44) ise birbirine yakın oranlarda yer verdiği görülmektedir. Üç kitapta da belirgin bir şekilde görsellerde erkeklerin mesleklerin çoğunu temsil ettiği belirlenmiştir. Kadınlar özellikle 7ÖZGÜN (f:3) ve 7MEB2'de (f:1) yok denecek kadar az yer almışlardır. Her üç kitapta da bazı görsellerin cinsiyet açısından tam belirgin olmadığı görülmüştür.

7ÖZGÜN incelendiğinde 27 farklı olmak üzere 71 defa çeşitli mesleklerin görsellerde yer aldığı görülmektedir. Görsellerde mesleklerin cinsiyetlere dağılımı dengeli değildir. Mesleklerin en az kadın kimliği ile sunulduğu belirlenmiştir. Mimar (f:2) ve folklor oyuncusu (f:1) olmak üzere toplamda 3 defa kadınların temsil ettiği ancak bu meslekleri aynı zamanda erkeklerin de temsil ettiği görülmektedir. 5 farklı olmak üzere toplam 8 defa mesleklere dair cinsiyet vurgusu yapılmamıştır. Meslekler en çok erkek kimliği üzerinden sunulmuştur. 22 farklı meslek olmak üzere 60 defa meslekler erkekler tarafından temsil edilmiştir. Görsellerde en çok yer verilen meslekler ve cinsiyet dağılımları şöyledir: asker (f:1E), mimar (f:7-5E/2K), davulcu (f:6E), bilim insanı (f:6E), saz sanatçısı (f:5E), aşçı (f:3E), çiftçi (f:3E), şair (f:3E), sağlık görevlisi (f:3B), folklor oyuncusu (f:2-K/E), avukat (f:2E), haritacı (f:2E), inşaat işçisi (f:2B), öğretmen (f:2E), postacı (f:2E). Kepçe operatörü, astronot ve avcı meslekleri birer defa yer almakla birlikte cinsiyet vurgusu yapılmayan mesleklerdir. Erkeklerin birer defa temsil ettikleri meslekler ise şunlardır: doktor, türkücü, çoban, elektrik teknisyeni, pilot, kuaför, pehlivan, neyzen, güvenlik görevlisi.

7MEB1’de toplamda 43 mesleğin ve bunların da 22’sinin farklı meslek gruplarından olduğu belirlenmiştir. Görsellerde en çok temsil edilen mesleklerin erkekler üzerinden sunulduğu görülmüştür. Erkekler 16 olmak üzere 34 farklı mesleği temsil etmektedir. Kadın ve erkeğin ortak temsil ettiği meslek ise ressamlıktır. Kadınlar 5 farklı olmak üzere 7 mesleği temsil etmektedir. Kadınlar hemşire (f:3), ressam, çavuş, onbaşı ve halı dokumacıdır. Erkekler ise asker (f:9), doktor (f:9), saz şairi (f:2), sporcu (f:2), hoca (kadı), tenisçi, subay, sedefkâr, kitapçı, davulcu, futbolcu, kayakçı, keçeci, çiftçi, şairdir. Çoban ve inşaat işçisine dair görsellerde ise cinsiyet belirsiz bir şekildedir. Görsellerde en fazla yer alan meslekler ise askerlik ve doktorluktur.

7MEB2 incelendiğinde 14 farklı meslek olmak üzere toplam 44 mesleğin yer aldığı görülmektedir. Kadının temsil ettiği meslek sayısı birdir ve bu görselde kadın çiftçi olarak gösterilmiştir. Çiftçi görseli aynı zamanda erkek cinsiyeti üzerinden de sunulmuştur. Görsellerde 3 defa yer verilen astronotun cinsiyeti belirsizdir. 13 farklı olmak üzere 40 defa erkeğin bir meslek ile sunulduğu belirlenmiştir. Ayrıca kitapta yine en çok yer verilen mesleklerde de erkekler ön plandadır. Erkeklerin temsil ettiği meslekler ve sıklık oranları şu şekildedir: asker (f:12), saz sanatçısı (f:8), bilim insanı (f:4), haritacı (f:3), balıkçı (f:2), itfaiyeci (f:2), mimar (f:2), simitçi (f:2), çiftçi, sahaf, öğretmen, gemi kaptanı, davulcu.

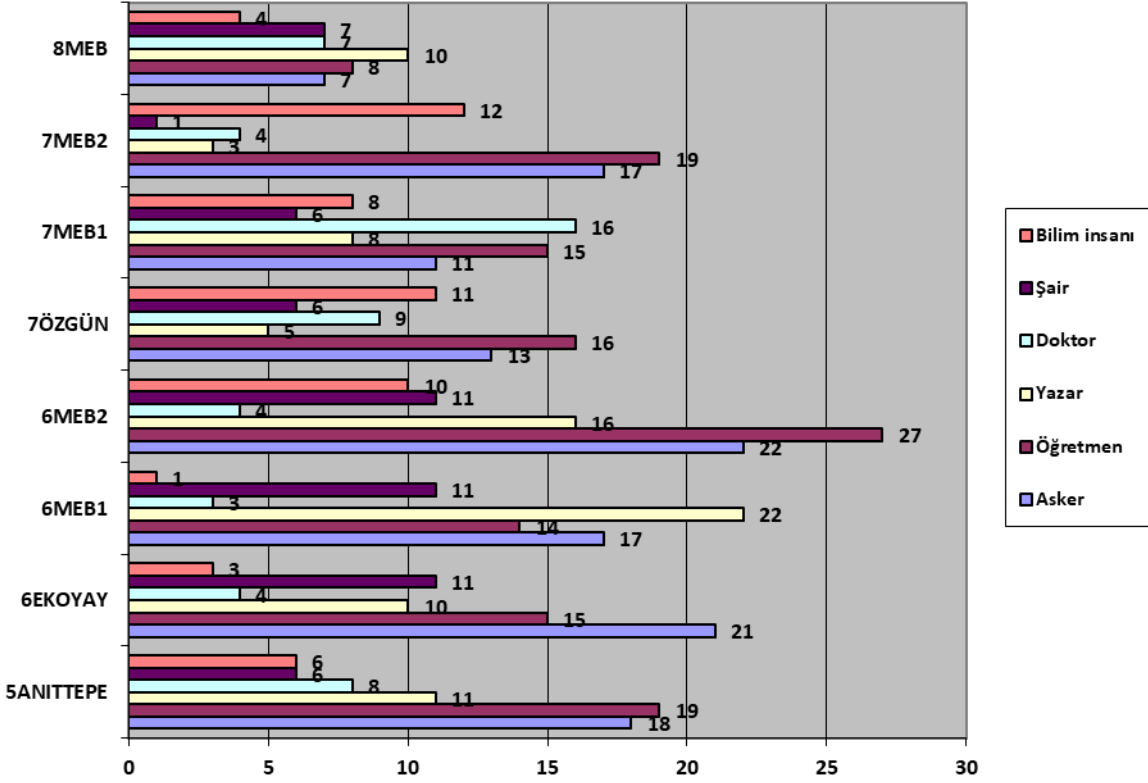
Grafik 6. 8MEB Kitabındaki Metin ve Görsellerde Meslekler ve Cinsiyet Dağılımları

Grafik 6 incelendiğinde 8MEB kitabında mesleklerin daha çok metinlerde yer aldığı görülmektedir. Metinlerde 48 farklı olmak üzere toplamda 99 defa, görsellerde ise 24 farklı olmak üzere 62 defa meslek adına yer verildiği görülmektedir. Hem görsellerde hem de metinlerde mesleklerin daha çok erkekler tarafından temsil edildiği belirlenmiştir.

Metinlerde kadınlar yazar, profesör, falcı, tekvandocu ve hizmetçi olmak üzere 5 farklı meslekle temsil edilmektedir. Bunlardan yazar ve profesör aynı zamanda erkek üzerinden de metinlerde sunulmuştur. Erkeklerin 53 defa metinlerde bir mesleği temsil ettiği ve bunların içerisinde de 20 farklı mesleğin olduğu görülmüştür. Erkek üzerinden sunulan meslekler ve metinlerde geçme sıklıkları şu şekildedir: yazar (f:7), doktor (f:7), şair (f:7), asker (f:7), bilim insanı (f:5), imam (f:3), profesör (f:2), üsteğmen (f:2), seyis (f:2), gazeteci, milletvekili, öğretmen, teğmen, yüzbaşı, kaymakam, beyin cerrahı, amele, vaiz. Metinlerde ayrıca 30 farklı olmak üzere 41 defa sunulan, ancak cinsiyetine dair herhangi bir vurgu yapılmayan meslekler de mevcuttur. Bu meslekler ve sıklıkları şöyledir: öğretmen (f:7), astronot (f:3), rehber (f:3), yazar (f:2), sanatçı (f:2), muhtar (f:2), gazeteci, tarihçi, tüccar, sucu, balıkçı, tayfa, kitapçı, avcı, okul müdürü, bahçıvan, aşçı, reklamcı, öğretim üyesi, tekstilci, diş hekimi, berber, çoban, dergi yayıncısı, atlet, bakan, kaptan, saz şairi. Metinlerde en çok yer alan meslekler ise yazar (f:10-1K/7E/2B), öğretmen (f:8-7B/1E), doktor (f:7E), şair (f:7E), asker (f:7E) ve bilim insanıdır (f:5E).

8MEB görseller açısından incelendiğinde cinsiyet dağılımında diğer kitaplarda olduğu gibi yine dengesiz bir dağılımın olduğu belirlenmiştir. Görsellerde 9 farklı olmak üzere 12 defa kadınlar bir meslekle sunulmuştur. Bu mesleklerin çoğu aynı zamanda erkekler üzerinden de görsellerde sunulmuştur. Sadece kadınların temsil ettiği meslekler hemşire (f:2), şarkıcı, sekreter ve tekvandocudur. Erkeklerin ve kadınların ortak sunulduğu meslekler ise bilim insanı (f:6-4E/2K), çiftçi

(f:5-3E/2K), folklor oyuncusu, profesör ve kasiyerliktir. Erkekler görsellerde 16 farklı olmak üzere 42 defa bir meslekle sunulmuştur. Sadece erkekler üzerinden sunulan meslekler ve sıklıkları şu şekildedir: asker (f:14), doktor (f:4), saz sanatçısı (f:4), seyis (f:2), balıkçı (f:2), sağlık memuru, keman çalgıcısı, beyin cerrahı, dermatolog, berber, ciritçi. 4 farklı olmak üzere 8 meslek cinsiyet açısından belirsizdir. Belirsiz olan meslekler ve sıklıkları şu şekildedir: astronot (f:3), sporcu (f:3), müzisyen, semazen. Görsellerde en çok yer alan meslekler ve sıklıkları ise şöyledir: asker, çiftçi, bilim insanı, doktor ve saz sanatçısıdır.

Grafik 7. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Ortak Meslekler

Grafik 7 incelendiğinde ortaokul Türkçe ders kitaplarının tamamında yer alan toplam 6 meslek görülmektedir. Kitapların hepsinde bilim insanı, şair, doktor, yazar, öğretmen ve askerin yer aldığı görülmektedir. Bu meslekler arasından da en çok ön plana çıkanların öğretmen, asker ve yazar olduğu belirlenmiştir. Bu bakımdan ortaya çıkan tabloda ortaokul öğrencilerinin tüm sınıflarda görebileceği meslek sayısının az olduğu ve bu mesleklerin daha çok aşına oldukları meslekler olduğu söylenebilir. Şair ve yazarın da ortak olmasında belirleyici faktörün dersin dil ve edebiyattan beslenen Türkçe dersi olması ve ana malzemesinin metin olmasının etkili olduğu söylenebilir.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada, Tebliğler Dergisi'nde 2020-2021 eğitim öğretim yılı için ortaokullarda kullanılmasına onay verilmiş 8 adet Türkçe ders kitabı incelenmiştir (MEB, 2019b). Bu kitaplardaki metinler ve görsellerde yer alan meslekler ve bu mesleklerin cinsiyet dağılımları incelenmiştir. Özellikle öğrencilerin meslek seçimine doğru ilerledikleri önemli bir aşama olan ortaokul kademesinde Türkçe ders kitapları ile öğrencilere sunulan meslekler ve bu mesleklerin hangi cinsiyet üzerinden sunulduğuna dair bulguların belirlenmesi hem Millî Eğitim Bakanlığına hem de dersi yürüten öğretmenlerimize fikir sunması açısından dikkate değer bulunmuştur. Zira ders kitaplarının öğrencilerin eğitim sürecindeki yeri ve önemi düşünüldüğünde niteliklerinin artırılmasında ve eşitlik temelinde hazırlanmasında araştırmanın bulgularının kitap hazırlama komisyonlarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda sınıflar arasında ve farklı yayınevleri tarafından hazırlanmış ders kitaplarında küçük farklılıklar olmakla birlikte kitaplarda yer alan metinlerin önemli bir kısmında çeşitli mesleklere yer verildiği görülmüştür (Grafik 1). 32 metin bulunan her bir kitapta yaklaşık 20 ila 25 arası metinde mesleklerin mevcut olduğu belirlenmiştir. Ancak 6EKOYAY kitabında mesleklere yer veren metin sayısının diğer kitaplardan çok daha az olduğu tespit edilmiştir. Görseller açısından ise her kitapta mesleklere yer verildiği ve bu miktarların kısmen birbirine yakın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 5ANITTEPE ile 7ÖZGÜN kitaplarında meslekle ilgili daha çok görsel tespit edilirken 6EKOYAY ve 6MEB kitaplarında diğer kitaplara oranla daha az miktarda olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, Türkçe ders kitaplarında öğrencilere çeşitli mesleklerin hem metinler hem de görseller aracılığıyla sunulduğunu göstermektedir. Sınıf temelinde bakıldığında ise kitaplar arasında mesleklere yer verme oranı bakımından bariz farkların olmadığı tespit edilmiştir. Hem liseye geçiş sınavları hem de öğrencilerin ergenlik döneminde meslek seçimlerinin de kısmen şekillenmeye başladığı düşünüldüğünde (Öksüz ve Karalar, 2020) üst sınıflara doğru kitaplarda mesleklerin daha çok yer alması bekleniliyordu. Elde edilen sonuçların bu beklentiyi desteklemediği görülmüştür.

Araştırmadaki bir diğer bulguya göre ortaokul Türkçe ders kitaplarının tamamında farklı meslekler daha çok metinler üzerinden sunulmuştur. Görsellerde farklı mesleklere yer verme oranının çok daha az olduğu tespit edilmiştir. 5ANITTEPE (M=47, G=28) ile 8MEB (M=49, G=24) kitaplarında sunulan farklı meslek sayıları diğer kitaplara oranla daha azdır. 6MEB2 (M=65, G=22) ve 7MEB1’de (M=73, G=22) ise en fazla farklı mesleğin sunulduğu belirlenmiştir. İŞKUR (2021) verilerine göre Türkiye’de tanımlı 7358 meslek bulunmaktadır (<https://esube.iskur.gov.tr/>). Ancak incelenen ders kitaplarında bu mesleklerden çok azının yer alması büyüme çağındaki çocuklar için olumsuz bir durum olarak değerlendirilebilir. Zira her öğrencinin elinde var olması sebebiyle ders kitapları eğitimin vazgeçilmez yardımcı kaynaklarıdır. Öğrenci ders içerisinde geçirdiği vaktin önemli bir kısmında ders kitabı ile etkileşim hâlinindedir. Bu sebeple ders kitaplarının öğrencilere sunmuş oldukları meslek grupları ve bu mesleklerin sunulduğu şekli öğrencilerin ilerideki meslek seçimlerinde önemli rol oynamaktadır. Nitekim özellikle Türkçe derslerindeki metinler bu bakımdan ayrı bir öneme sahiptir. Bu metinler çocuklara yaşamla ilgili uyarıcılar sunarak onları hayata hazırlar. Bu metinlerdeki kahramanlarla özdeşim kurma, onların fiziksel ve ruhsal özelliklerinden, davranış ve eylemlerinden etkilenecek (Aydın, 2021) model alma öğrenciler arasında görülebilmektedir. Öyle ki Turhan ve Baş (2019, s. 1) “çocuk edebiyatının, çocukların mesleki gelişimine kaynaklık etme işlevi” olduğuna vurgu yaparlar. Bu da yine özellikle ortaokul kitaplarına alınan metinlerin mesleki gelişim açısından önemini gösterir. Bu bakımdan Türkçe ders kitaplarında yer verilen meslekler ile çocuklara sınırlı bir meslek dünyası sunulduğu söylenebilir. Zira araştırmada ortaokul Türkçe ders kitaplarının tamamında yer alan meslekler incelendiğinde bu mesleklerin de sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Öğretmen, doktor, yazar, şair, bilim insanı ve asker incelenen ortaokul Türkçe ders kitaplarında geçen ortak mesleklerdir. İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki meslekleri inceleyen Aydın (2021) da dördüncü sınıf kitabında tüm bu meslekleri tespit ederken bir, iki ve üçüncü sınıf kitaplarında da en az iki sınıf seviyesinde bu mesleklerin yer aldığını tespit etmiştir. Hatta öğretmen ve asker tüm sınıf seviyelerine yönelik hazırlanan Türkçe ders kitaplarında yer aldığını belirlemiştir. Öğrencilere ilkokuldan ortaokula hazırlanan Türkçe ders kitaplarında özellikle bu mesleklerin sürekli sunulduğu görülmektedir. Geçmişten günümüze var olan bu mesleklerin her sınıf seviyesinde hazırlanan ders kitaplarında tekrar tekrar yer alması kitapların günümüz dünyasına uygunluğu konusunda eksiklikleri olduğunu göstermektedir. Bilgi çağında olmamız sebebiyle teknolojinin getirdiği imkânlar doğrultusunda yaşam şartları sürekli değişmekte ve gelişmektedir. Bu durum sürekli yeni mesleklerin ortaya çıkmasını sağlamakta ve var olan mesleklerin de yok olmasına sebep olmaktadır. Ders kitaplarının bu değişimi ve yenilikleri yakalaması beklenmektedir. Bunlara paralel olarak Altay-Köse ve Yangın (2015) ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin bilimsel kariyer ilgilerini belirlemeye yönelik çalışmalarında öğrencilerin ağırlıklı olarak doktor, matematik, bilgisayar teknisyeni ve profesör gibi tanıdık mesleklere daha çok ilgi duyduklarını belirlemişlerdir. Bunun sebeplerini öğrencilerin bu meslekleri yaşadıkları çevrede yaygın bir şekilde görmeleri, isimleri ile daha sık karşılaşmaları ve yaşamlarında daha fazla yer edinmeleri ile açıklamışlardır. Zira bu çalışmada da kitapların hepsinde doktor ve bilim insanına (profesör) sık sık yer verildiği belirlenmiştir. Bu da çocukların toplumsal yaşamda karşılaştıkları mesleklerin kitaplar ile pekiştirildiği şeklinde yorumlanabilir. Tüm bunların yanında, eğitimin amaçlarından biri de Türk milletinin manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren

yurttaşlar yetiştirmektir (MEB, 1973). Bu bağlamda incelenen ortaokul Türkçe ders kitaplarında *dülger (marangoz), halatçı, saraç, tesviyeci ve nakkaş* gibi mesleklere yer verilmesi öğrencilerin tarihlerini, kültürlerini tanıması, öğrenmesi adına önemlidir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu ise ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan mesleklerin cinsiyetlere dağılımında büyük bir eşitsizliğin olduğudur. Kitapların tamamında hem metin hem de görsellerde yer verilen mesleklerin önemli bir kısmının erkek cinsiyeti üzerinden sunulduğu belirlenmiştir. Örneğin 5ANITTEPE kitabında metinlerde kadınlar 4 kez meslekle birlikte sunulurken erkekler 69 defa meslek ile sunulmuştur. Keza görsellerde de 14 defa kadın, 39 defa da erkek bir meslek ile sunulmuştur. Bazı meslekler ise herhangi bir cinsiyete dair ipucu verilmeden aktarılmıştır. Bunlarda mesleki özellikler ön plandadır ama cinsiyete dair bir bilgi verilmemiştir. Diğer sınıflar için de benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlar cinsiyet dağılımı açısından oldukça çarpıcı bulunmuştur. Yaklaşık son 10 yıldır Türkçe ders kitaplarını toplumsal cinsiyet açısından ele alan çalışmalarda elde edilen bulguların kitaplarda meslekler açısından hâlâ devam ediyor olması dikkat çekici bir sonuçtur. Nitekim alan yazında, Kırbasoğlu-Kılıç ve Eyüp (2011) yaptıkları çalışmada 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında mesleklerde erkeklerin kadınlara oranla belirgin şekilde daha görünür olduğunu; Çeçen (2015) 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yine erkeklerin mesleklerde çok daha fazla temsil edildiğini; Satılmış (2019) da benzer şekilde ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında erkeklerin sunulduğu mesleklerin kadınlardan fazla olduğunu tespit etmişlerdir. Bu bakımdan farklı yıllarda ve farklı sınıf seviyelerine göre hazırlanan Türkçe ders kitaplarında son 10 yıldır mesleklerin cinsiyetlere dağılımında hiçbir değişikliğin olmadığı görülmektedir. Ancak CEDAW sözleşmesini kabul etmeden önce ve sonra ortaokullarda kullanılan Türkçe ders kitaplarını (1976-79 ve 2013 tarihlerinde basılmış ve kullanılmış) toplumsal cinsiyet rolleri açısından karşılaştıran Kükrer ve Kıbrıs (2017) çalışmalarında mesleki bakımından CEDAW sözleşmesi sonrası kitaplarda yine erkek egemen bir sunum olsa bile kadınların evin dışında farklı mesleklerle temsil edildiğini ve toplumsal cinsiyet rollerinde olumlu anlamda bir değişiklik olduğunu belirlemişlerdir. Bu da CEDAW sözleşmesinin ders kitaplarında mesleklerin temsilinde kadının eskiye oranla daha ön plana çıkarılmasına katkı sağladığını ancak yine de bu konuda hâlâ büyük bir eşitsizliğin ortaokul Türkçe ders kitaplarında devam ettiğini göstermektedir. Baktığımızda ilkökul Türkçe ders kitaplarını inceleyen Aydın (2021) da bu çalışmaya benzer sonuçlara ulaşmıştır. Kitaplarda mesleklerin daha çok erkekler üzerinden sunulduğunu, kadınların çok az mesleği temsil ettiğini belirlemiştir. Hatta kadının hiçbir meslekle temsil edilmediği kitapların da var olduğunu tespit etmiştir. Bu bakımdan ne yazık ki ilkökulda başlayan bu eşitsizliğin ortaokulda da kitaplar aracılığıyla pekiştirildiği görülmektedir. Bu bakımdan kız öğrencilere dolaylı bir şekilde ileride çalışabilecekleri mesleklerin erkeklere oranla çok daha sınırlı olduğu mesajı verilmektedir denilebilir. Ayrıca toplumun cinsiyetlere göre sınıflandırdığı mesleki rollerin de incelenen ders kitaplarında belirgin bir şekilde kendini gösterdiği görülmüştür. Örneğin *asker, polis, bekçi, mimar* gibi meslekler erkekler üzerinden sunulurken *hizmetçi, hemşire, sekreter* gibi meslek grupları da kadın rolünde sunulmuştur. Zira çocuk kitaplarında geçen meslekleri toplumsal cinsiyet bağlamında inceleyen Turhan ve ark. (2021) da çalışmalarında benzer sonuca ulaşmışlardır. Ancak çalışmalarında meslekleri yüksek ve düşük itibarlı olarak da ilişkilendirmişlerdir. İnceledikleri kitaplarda geçen mesleklerde erkeklere daha çok yer verilmesi ve kadının *hizmetçi, temizlikçi* gibi mesleklerde çalıştırılması yönünden bu çalışmayla benzer özellikler taşımaktadır. Bu da kız öğrencilerin motivasyonunu ve hayattaki tercihlerini, mesleki eğilimlerini etkilemektedir. Bu sebeple ders kitaplarında yer alan metinlerin bu tür cinsiyet ayrımcılığından uzak durması gerekmektedir. Hatta bu durumu çözmeye yönelik olması önem kazanmaktadır (Ullah ve Skelton, 2013).

Sonuç olarak, ortaokul Türkçe ders kitaplarında hem metinlerde hem de görsellerde çeşitli mesleklere yer verildiği görülmüştür. Bu meslekler arasında geleneksel diyebileceğimiz geçmişte kalmış meslekler olmakla birlikte daha çok toplumun aşına olduğu meslekler yer almaktadır. Günümüzde teknoloji ile yaşanan değişim sonucu ortaya çıkan yeni mesleklerin kitaplarda çok fazla yer almadığı ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan ders kitaplarının günümüzde ve gelecekte daha da ön plana çıkma ihtimali olan mesleklere dair öğrencilere bir fikir, model sunma konusunda yetersiz kaldıkları söylenebilir. Nitekim mesleklerin cinsiyetlere dağılımına bakıldığında dikkate değer bir eşitsizliğin olduğu tespit edilmiştir. Erkek egemenliğinin tüm kitaplarda belirgin bir şekilde ön plana çıkarıldığı, kadınların çok daha az meslekle temsil edildiği belirlenmiştir. Bu bakımdan Türkçe ders kitaplarının

mesleki tercihlerine adım adım yaklaşan öğrencilere toplumsal cinsiyet rollerini aktarmaya devam ettiği görülmüştür.

Araştırma sonuçlarından hareketle aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Çocuk edebiyatına yönelik yazılmış olan metinlerin görevlerinden biri çocuğu hayata hazırlamaktır. Bu bağlamda Türkçe ders kitaplarına seçilen metinlerde öğrencilerin mesleki gelişimlerine ve farklı mesleklerle tanışmalarına katkı sağlayacak öğelerin bulunmasına önem verilmelidir.

- Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde ve görsellerde farklı mesleklere daha fazla sayıda yer verilmeli ve hem güncelliğini koruyan hem de yok olmuş ama manevi kültürel değerleri içeren mesleklerin kitaplarda geçmesine dikkat edilmelidir.

- Özellikle kız öğrencilerin yaşam motivasyonlarını ve seçimlerini dikkate aldığımızda Türkçe ders kitaplarında yer verilen mesleklerde kadın erkek eşitliğine dikkat edilmesi ve toplumsal cinsiyet kalıplarından uzak durulmasına özen gösterilmelidir.

- Bu çalışmada sadece Türkçe ders kitaplarında yer alan meslekler incelenmiştir. Diğer araştırmacılar tarafından ortaokul ve lise seviyesindeki ders kitaplarında yer alan meslekler üzerine de çalışmalar yapılabilir. Ayrıca kitaplarda yer alan mesleklerle ilgili öğrencilerin farkındalıkları, ilgileri üzerine de çalışmalar yürütülebilir.

KAYNAKLAR

Alabay, M. B. ve Yalçın, S. B. (2021). Ergenlerin tercih ettiği kitaplarda yer alan başkahramanların mesleklerinin incelenmesi. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 90-100.

Altay-Köse, T. ve Yangın, S. (2015). İlkokul ve ortaokul öğrencilerinin bilimsel kariyer ilgileri. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 45-66.

Aslan, E. (2010). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk ders kitapları. *Eğitim ve Bilim*, 35(158), 216-231.

Aydın, B. (2021). İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde meslek analizi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(34), 1049-1062. Doi: 10.26466/opus.688008

Balcı, E. ve Sel, B. (2017). İlkokul Türkçe ders kitaplarında yer alan çocuk edebiyatı ürünlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini besleyen düşünme biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(3), 723-740.

Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.

Bowen, G. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.

Çebi-Kozallık, R. H. ve Kargı, B. (2019). Türkçe ve Almanca ilköğretim ana dil ders kitaplarında toplumsal cinsiyete bir bakış. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 50-74.

Çeçen, M. A. (2015). Türkçe ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri. (D. Uçgun ve A. Balcı, Ed.), *Akademik hayatının 25. yılında Türkçe eğitimi alanının ilk profesörü Murat Özbay'a armağan* içinde (ss. 211-228). Ankara: Pegem Akademi.

Ekiz, D. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Dilek, A. (2014). 4-6 yaş çocuk öykülerindeki kadın kahramanların mesleksel analizi. *Journal of Qafqaz University- Philology and Pedagogy*, 2(1), 94-102.

Gündüz-Kalan, Ö. (2010). Reklamda çocuğun toplumsal cinsiyet teorisi bağlamında konumlandırılışı: 'kinder' reklam filmleri üzerine bir inceleme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(38), 75-89.

Hoyle, E. (2005). Professionalization and deprofessionalization in education. In E. Hoyle & J. Megarry (Eds.), *World yearbook of education 1980: The professional development of teachers*. Routledge, London. <https://doi.org/10.4324/9780203080511>

İŞKUR (2021). Türk meslekler sözlüğü. <https://esube.iskur.gov.tr/Meslek/meslek.aspx> 31.05.2021 tarihinde erişilmiştir.

Kasa, B. ve Şahan, B. (2016). İlkokul Türkçe ders kitaplarında toplumsal cinsiyet kalıp yargıları. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 4152–4167.

Kırbaçoğlu–Kılıç, L. ve Eyüp, B. (2011). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında ortaya çıkan toplumsal cinsiyet rolleri üzerine bir inceleme. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 130-148.

Kükrer, M. ve Kıbrıs, İ. (2017). CEDAW öncesi ve sonrası ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan toplumsal cinsiyet eşitliği faktörünün değerlendirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 1369-1383.

Kuzgun, Y. ve Sevim, A. S. (2004). Kadınların çalışmasına karşı tutum ve dini yönelim arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 14-27.

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], (1973). 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu. T. C. Resmî Gazete, 14574, 14/06/1973. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> adresinden 05.04.2021 tarihinde indirilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], (2019a). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195716392253-02-T%C3%BCrk%C3%A7e%20%C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1%202019.pdf> adresinden 05.04.2021 tarihinde indirilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], (2019b). 2020-2021 Eğitim öğretim yılı ders kitapları, T. C. Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 82(2747-Ek). Ankara: T. C. Millî Eğitim Bakanlığı Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma: desen ve uygulama için bir rehber*. (S. Turan Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Öksüz, Y. ve Karalar, M. (2020). Ortaokul öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinliğinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 9(1), 158-174. Doi:10.30703/cije.499321

Özen, M., Baysan, M. P., Koyunoğlu, E. ve Yükselen, A. (2022). 3-6 yaş resimli öykü kitaplarındaki kadın ve erkek karakterlerin mesleki açıdan incelenmesi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 5(2), 77-90.

Sabancı, A. (2016). Eğitim-temel kavramlar. (E. Toprakçı Ed.), *Eğitbilim Pedandragoji* içinde (ss. 11-38). Ankara: Ütopya Yayıncılık.

Satılmış, S. (2019). 5. sınıf Türkçe ders kitabının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Armağan Özel Sayısı, 1249-1262. Doi: 10.17494/ogusbd.555475

Sönmez, K. ve Dikmenli, Y. (2021). İlkokul sosyal bilgiler ders kitabının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 10(1), 434-458. Doi: 10.30703/cije.732000

Turan, Ü. ve Kayıkcı, K. (2019). Lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde okul rehberlik hizmetlerinin rolü. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 15-33.

Turhan, O. ve Baş, B. (2019). Kurgusal çocuk edebiyatının mesleki boyutu. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(1), 1-10.

Turhan, O., Karaca–Turhan, F. ve Baş, B. (2021). Türk çocuk edebiyatında meslekler ve toplumsal cinsiyet. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 50(1), 1-30.

Türk Dil Kurumu [TDK]. (1998). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Ullah H., & Skelton, C. (2013). Gender representation in the public sector schools textbooks of Pakistan. *Educational Studies*, 39:2, 183-194. Doi: 10.1080/03055698.2012.702892

Ünal, F., Tarhan, S. ve Çürükvelioğlu-Köksal, E. (2017). Toplumsal cinsiyet algısını yordamada cinsiyet, sınıf, bölüm ve toplumsal cinsiyet oluşumunun rolü. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 227-236. Doi: 10.14686/buefad.287496

Yaylı, D. ve Kitiş-Çınar, E. (2014). Ortaokul Türkçe ders kitapları görsellerinde toplumsal cinsiyet. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages*, 9(5), 2075-2096.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

<https://www.etimolojiturkce.com/kelime/meslek> 24.03.2021 tarihinde erişilmiştir.

Extended Abstract

Occupations play an important role in providing for the needs of human beings and leading a more qualified life. Because occupations are a tool for gaining the necessary material for people (Turan and Kayıkçı, 2019). Today, the choice of occupation has become exceedingly difficult due to the emergence of new occupations and the fact that many of them have become more complex. In this context, schools play an important role in orienting students towards a field and choosing the appropriate occupation for them. Schools prepare students for the professional world through systematic education programs and also transfer the stereotypes imposed by society on the profession to students. In schools, this transfer is most concretely done through textbooks. The textbook, which is a life guide for the student, is also one of the most fundamental class supplementary materials for the teacher. Especially Turkish language textbooks come to the fore. The texts and visuals in the books become role models in student development, and students recognize foreseeable problems and understand social values through the heroes in the texts. In addition, children gain the ability to cope with problems by identifying with text heroes (Aydın, 2021). Children act like the character they identify with and try to do things similar to what he/she does in his/her life. In the literature review, it was found that very few studies examine textbooks or books for children in terms of the occupations they include. In addition to these, some studies examining primary or secondary school Turkish textbooks in terms of gender roles have also shown that occupations are discussed. However, among these studies, none was found that directly examines secondary school Turkish textbooks in terms of occupations. However, in the 2019 Turkish Language Teaching Curriculum, the development of language skills and competencies is considered a prerequisite for learning in all other fields, including personal and social development and acquiring professional skills (MoNE, 2019a). This shows the importance of Turkish language lessons in the process of acquiring professional skills. Likewise, the inclusion of occupations as sub-themes in the themes of "personal development" and "individual and society" in the 2019 Turkish Language Teaching Curriculum reveals the importance of the Turkish language lesson in terms of both developing the language skills and competencies required for professional skills and addressing the professions in the course. This study aims to determine the occupations in secondary school Turkish textbooks. In addition, it is intended to determine the distribution of these occupations by gender within the scope of the study. This is a qualitative research study. The data for the study were collected by document analysis. The data source for the study consists of eight Turkish language textbooks published in the *Tebliğler Dergisi* (Journal of Tebliğler) and approved for use in secondary schools in the 2020–2021 academic year (MoNE, 2019b). One of these books is for fifth grade, three are for sixth grade, three are for seventh grade, and one is an eighth-grade textbook. The analysis of the obtained data was carried out with the content analysis

method. The visuals, texts, activity studies of the texts, free reading texts, preparatory studies, and end-theme evaluation questions in the textbooks were included in the analysis. However, listening texts are not included in the scope of the research since they are not concretely included in the books. Different and total numerical data about the occupations in the texts and visuals are presented in the graphics. Necessary explanations were made under the graphics, and all the names of the professions were included in these explanations. In addition, while numeric data on the gender distribution of occupations are included in the graphics, the expression "indefinite" is used for occupations whose gender is not clear except for men and women. While making the analysis, occupations that are included in the same occupational group (for example, soldier, officer, colonel, corporal, etc.) are handled separately. As a result of the study, it was determined that the types of occupations in Turkish language textbooks were quite limited. It was revealed that in the books, occupations that are familiar to society, such as teachers, writers, poets, and soldiers, were frequently included. However, other occupations were given a very small number in the textbooks. It was determined that the traditional occupations and the new occupations that have emerged, especially in the digital age were rarely included in the textbooks. According to another finding in the research, different occupations were presented mostly through texts in all secondary school Turkish textbooks. It seemed that the rate of including different occupations in the images was much lower. Another finding of the research is that in the distribution of occupations by gender, male dominance was at the forefront, both in texts and images in all books. It was revealed that women were presented in the books in a very limited way in terms of both quantity and occupation. In this respect, it was concluded that there was a significant inequality between genders in Turkish textbooks. Based on the findings of the study, it is suggested to act with a more egalitarian approach, which will guide the professional orientations and preferences of the child, and away from stereotyped gender perceptions in the selection of text and visuals for textbooks.